

เอกสารประกอบการกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกริยารีดอกซ์

● ปฏิกริยารีดอกซ์(redox reaction) คืออะไร

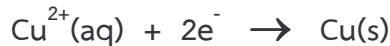
คือ ปฏิกริยาที่มีการถ่ายโอนอิเล็กตรอน เช่น $\text{Zn(s)} + \text{Cu}^{2+}(\text{aq}) \rightarrow \text{Cu(s)} + \text{Zn}^{2+}(\text{aq})$

ประกอบด้วย 2 ปฏิกริยาย่อย คือ ปฏิกริยาออกซิเดชัน และ ปฏิกริยารีดักชันซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน

ปฏิกริยาออกซิเดชัน(oxidation reaction) คือปฏิกริยาที่มีการให้อิเล็กตรอน เช่น

ปฏิกริยารีดักชัน(reduction reaction) คือปฏิกริยาที่มีการรับอิเล็กตรอน เช่น

บางครั้งเราจึงเรียกปฏิกริยารีดอกซ์ว่าปฏิกริยาออกซิเดชัน-รีดักชัน(oxidation-reduction reaction)

● สารตั้งต้นในปฏิกริยารีดอกซ์

สารตั้งต้นในปฏิกริยารีดอกซ์ประกอบด้วย ตัวรีดิวซ์(reducer) และตัวออกซิไดซ์(oxidiser)

สารที่ทำให้สารอื่นเกิดปฏิกริยารีดักชัน เรียกว่า ตัวรีดิวซ์

สารที่ทำให้สารอื่นเกิดปฏิกริยาออกซิเดชัน เรียกว่า ตัวออกซิไดส์

สารใดทำหน้าที่เป็นตัวรีดิวซ์ และสารใดทำหน้าที่เป็นตัวออกซิไดส์

● เลขออกซิเดชัน(oxidation number)

เป็นประจุไฟฟ้าหรือประจุไฟฟ้าสมมุติของธาตุ (คิดต่อ 1 อะตอมของธาตุ)

ดังนั้นการบอกเลขออกซิเดชันของธาตุ จึงต้องระบุเครื่องหมายด้วยทุกครั้ง

เช่น ใน H_2O ; H มีเลขออกซิเดชัน +1 และ O มีเลขออกซิเดชัน -2 เป็นต้น

● ข้อสังเกตเกี่ยวกับเลขออกซิเดชัน

◆ ธาตุอิสระ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของอะตอม หรือโมเลกุล เช่น H, O, F, H_2 , O_2 มีเลขออกซิเดชัน เท่ากับ 0

◆ ไอออน

◇ ไอออนที่เป็นอะตอมเดี่ยว เช่น H^+ , O^{2-} , Fe^{3+}

เลขออกซิเดชัน เท่ากับ ประจุของไอออน

◇ ไอออนที่มีหลายอะตอม เช่น OH^- , SO_4^{2-} , NH_4^+

ผลรวมของเลขออกซิเดชันของทุกอะตอมในสูตร เท่ากับ ประจุของไอออน

เช่น NH_4^+ : เลขออกซิเดชัน N + 4(เลขออกซิเดชัน H) = +1

◆ สารประกอบ

ผลรวมของเลขออกซิเดชันของทุกอะตอมในสูตร เท่ากับ 0

เช่น NH_3 : เลขออกซิเดชัน N + 3(เลขออกซิเดชัน H) = 0

เอกสารประกอบการกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกิริยารีดอกซ์

• ข้อสังเกตเกี่ยวกับเลขออกซิเดชัน (ต่อ)

◆ ธาตุไฮโดรเจน

◇ ถ้าอยู่ในรูปของธาตุอิสระ เลขออกซิเดชัน = 0

◇ ถ้าอยู่ในสารประกอบทั่วไป เลขออกซิเดชันของไฮโดรเจน = + 1

ยกเว้น ในสารประกอบโลหะไฮไดรด์ เช่น NaH เลขออกซิเดชันของไฮโดรเจน = - 1

◆ ธาตุออกซิเจน

◇ ถ้าอยู่ในรูปของธาตุอิสระ เลขออกซิเดชัน = 0

◇ ถ้าอยู่ในสารประกอบทั่วไป เช่น Na_2O เลขออกซิเดชันของออกซิเจน = -2

ยกเว้น - ในสารประกอบเปอร์ออกไซด์ เช่น NaO เลขออกซิเดชันของออกซิเจน = -1

- ในสารประกอบซูเปอร์ออกไซด์ เช่น NaO_2 เลขออกซิเดชันของออกซิเจน = - 1/2

- ในสารประกอบ OF_2 เลขออกซิเดชันของออกซิเจน = +2

◆ ธาตุหมู่ 1

◇ ถ้าอยู่ในรูปของธาตุอิสระ เลขออกซิเดชัน = 0

◇ ถ้าอยู่ในสารประกอบทั่วไป เช่น Na_2O เลขออกซิเดชันของธาตุหมู่ 1 = +1

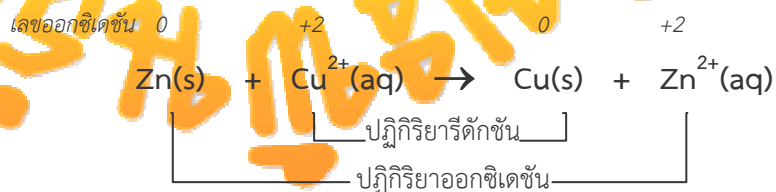
◆ ธาตุหมู่ 2

◇ ถ้าอยู่ในรูปของธาตุอิสระ เลขออกซิเดชัน = 0

◇ ถ้าอยู่ในสารประกอบทั่วไป เช่น CaO เลขออกซิเดชันของธาตุหมู่ 2 = +2

• ปฏิกิริยารีดอกซ์กับการเปลี่ยนแปลงเลขออกซิเดชัน

ปฏิกิริยารีดอกซ์เป็นปฏิกิริยาที่มีการถ่ายโอนอิเล็กตรอน จึงมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเลขออกซิเดชันของสารในปฏิกิริยาดังกล่าว เช่น

◇ ปฏิกิริยาออกซิเดชัน เป็นปฏิกิริยาที่มีการเพิ่มขึ้นของเลขออกซิเดชัน

◇ ปฏิกิริยารีดักชัน เป็นปฏิกิริยาที่มีการลดลงของเลขออกซิเดชัน

OXIDATION—loss of electron(s) by a species; increase in oxidation number

REDUCTION—gain of electron(s); decrease in oxidation number

เอกสารประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกริยารีดอกซ์

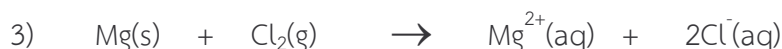
REDUCING AGENT - electron donor; species is oxidized

OXIDIZING AGENT- electron acceptor; species is reduced

Q 2 : ปฏิกริยาใดต่อไปนี้ ที่เป็นปฏิกริยารีดอกซ์ พร้อมทั้งระบุว่าสารใดเป็นตัวรีดิวซ์และสารใดเป็นตัวออกซิไดซ์

Q 3 : จงเขียนสมการแสดงครึ่งปฏิกริยาออกซิเดชันและครึ่งปฏิกริยารีดักชันของปฏิกริยารีดอกซ์ที่กำหนดให้ พร้อมทั้งระบุตัวออกซิไดซ์และตัวรีดิวซ์

เอกสารประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกริยารีดอกซ์

Q 4 : เมื่อทดลองจุ่มลวดโครเมียมลงในสารละลายกรดไฮโดรคลอริกเจือจาง พบว่าสารละลายเปลี่ยนจากไม่มีสีเป็นสีฟ้า และมีแก๊สเกิดขึ้น

- 1) จงเขียนสมการแสดงครึ่งปฏิกิริยาและปฏิกิริยารีดอกซ์ พร้อมทั้งระบุตัวออกซิไดซ์และตัวรีดิวซ์

- 2) H^+ และ Cr^{2+} ในสารละลาย ไอออนชนิดใดรับอิเล็กตรอนได้ดีกว่ากันเพราะเหตุใด

Q 5 : จงเขียนสมการแสดงปฏิกิริยาที่เกิดขึ้น และพิจารณาว่าเป็นปฏิกิริยารีดอกซ์หรือไม่ เพราะเหตุใด

- 1) ผสมสารละลาย $Pb(NO_3)_2$ กับสารละลาย KI เกิดตะกอนสีเหลือง

- 2) จุ่มลวดแมกนีเซียมลงในสารละลาย $ZnSO_4$ เกิดสารสีเทาเงินที่ขึ้นแมกนีเซียมตรงส่วนที่จุ่มลงในสารละลาย เมื่อเคาะสารสีเทาเงินออกพบว่าลวดแมกนีเซียมกร่อนไป

Q 6 : โลหะแมกนีเซียมทำปฏิกิริยากับสารละลายกรดไฮโดรคลอริกและสารละลาย $ZnSO_4$ ส่วนโลหะสังกะสีทำปฏิกิริยากับสารละลายกรดไฮโดรคลอริกแต่ไม่ทำปฏิกิริยากับสารละลาย $MgSO_4$

- 1) จงเขียนสมการแสดงปฏิกิริยารีดอกซ์ที่เกิดขึ้น

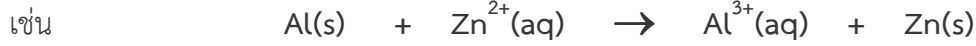
- 2) จงเขียนลำดับความสามารถในการรับอิเล็กตรอนของ H^+ Mg^{2+} และ Zn^{2+} ในสารละลาย และลำดับความสามารถในการเป็นตัวรีดิวซ์ของ H_2 Mg Zn

เอกสารประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกริยารีดอกซ์

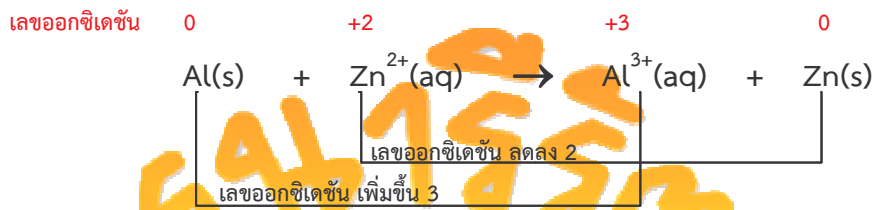
• การดุลปฏิกริยารีดอกซ์โดยใช้เลขออกซิเดชัน

มีขั้นตอนดังนี้

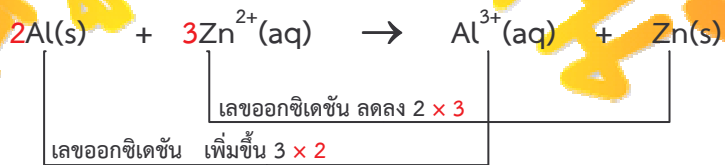
1. หาเลขออกซิเดชันของสารที่เปลี่ยนแปลง
2. ทำเลขออกซิเดชันที่เพิ่มขึ้นและเลขออกซิเดชันที่ลดลงให้เท่ากัน
3. ดุลจำนวนอะตอมของธาตุ และประจุไฟฟ้า ของสารตั้งต้นและสารผลิตภัณฑ์

1. หาเลขออกซิเดชันของสารที่เปลี่ยนแปลง

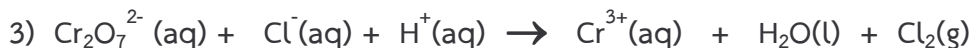
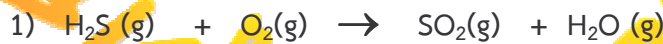
2. ทำเลขออกซิเดชันที่เพิ่มขึ้นและเลขออกซิเดชันที่ลดลงให้เท่ากัน

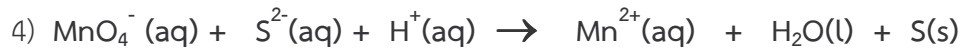
3. ดุลจำนวนอะตอมของธาตุ และประจุไฟฟ้า ของสารตั้งต้นและสารผลิตภัณฑ์

Q 7 : จงดุลปฏิกริยาต่อไปนี้โดยใช้เลขออกซิเดชัน

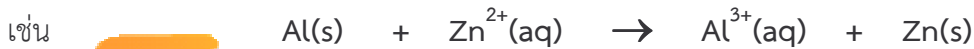

เอกสารประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกริยารีดอกซ์

- การดุลปฏิกริยารีดอกซ์โดยใช้ครึ่งปฏิกริยา มีขั้นตอนดังนี้

1. แยกปฏิกริยาออกเป็นครึ่งปฏิกริยาออกซิเดชัน และครึ่งปฏิกริยารีดักชัน
2. ดุลประจุของแต่ละครึ่งปฏิกริยา โดยการเติมอิเล็กตรอนอิเล็กตรอน
3. ทำจำนวนอิเล็กตรอนที่ให้และรับในแต่ละครึ่งปฏิกริยาให้เท่ากัน
4. รวมครึ่งปฏิกริยาออกซิเดชัน และครึ่งปฏิกริยารีดักชัน เข้าด้วยกันเป็นปฏิกริยารีดอกซ์

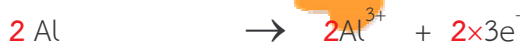
1. แยกปฏิกริยาออกเป็นครึ่งปฏิกริยาออกซิเดชัน และครึ่งปฏิกริยารีดักชัน

2. ดุลประจุของแต่ละครึ่งปฏิกริยา โดยการเติมอิเล็กตรอนอิเล็กตรอน

3. ทำจำนวนอิเล็กตรอนที่ให้และรับในแต่ละครึ่งปฏิกริยาให้เท่ากัน

4. รวมครึ่งปฏิกริยาออกซิเดชัน และครึ่งปฏิกริยารีดักชัน เข้าด้วยกันเป็นปฏิกริยารีดอกซ์

เอกสารประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกริยารีดอกซ์

● การดุลปฏิกริยารีดอกซ์โดยใช้ครึ่งปฏิกริยาในกรด

มีขั้นตอนดังนี้

1. แยกปฏิกริยารีดอกซ์ออกเป็นครึ่งปฏิกริยาออกซิเดชันและครึ่งปฏิกริยารีดักชัน และดุลแต่ละครึ่งปฏิกริยา ยกเว้น H และ O
2. ดุล O โดยการเติม H_2O และ ดุล H โดยการเติม H^+
3. ดุลประจุของแต่ละครึ่งปฏิกริยา โดยการเติมอิเล็กตรอน
4. ทำจำนวนอิเล็กตรอนที่ให้และที่รับในแต่ละครึ่งปฏิกริยาเท่ากัน
5. รวมสองครึ่งปฏิกริยาเข้าด้วยกัน

เช่น

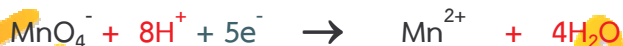
1. แยกปฏิกริยารีดอกซ์ออกเป็นครึ่งปฏิกริยาออกซิเดชันและครึ่งปฏิกริยารีดักชัน และดุลแต่ละครึ่งปฏิกริยา ยกเว้น H และ O

2. ดุล O โดยการเติม H_2O และ ดุล H โดยการเติม H^+

3. ดุลประจุของแต่ละครึ่งปฏิกริยา โดยการเติมอิเล็กตรอน

4. ทำจำนวนอิเล็กตรอนที่ให้และที่รับในแต่ละครึ่งปฏิกริยาเท่ากัน

5. รวมสองครึ่งปฏิกริยาเข้าด้วยกัน

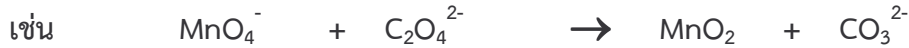
● การดุลปฏิกริยารีดอกซ์โดยใช้ครึ่งปฏิกริยาในเบส

มีขั้นตอนดังนี้

1. แยกปฏิกริยารีดอกซ์ออกเป็นครึ่งปฏิกริยาออกซิเดชันและครึ่งปฏิกริยารีดักชัน และดุลแต่ละครึ่งปฏิกริยา ยกเว้น H และ O
2. ดุล O โดยการเติม H_2O และ ดุล H โดยการเติม H^+

เอกสารประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกริยารีดอกซ์

3. ดุลประจุของแต่ละครึ่งปฏิกิริยา โดยการเติมอิเล็กตรอน
4. ทำจำนวนอิเล็กตรอนที่ให้และที่รับในแต่ละครึ่งปฏิกิริยาเท่ากัน
5. รวมสองครึ่งปฏิกิริยาเข้าด้วยกัน
6. เปลี่ยน H^+ ให้เป็น H_2O โดยการเติม OH^- ทั้ง 2 ข้าง
7. กำจัดน้ำที่มีอยู่ในสมการทั้ง 2 ข้าง

1. แยกปฏิกิริยารีดอกซ์ออกเป็นครึ่งปฏิกิริยาออกซิเดชันและครึ่งปฏิกิริยารีดักชัน และดุลแต่ละครึ่งปฏิกิริยา ยกเว้น H และ O

2. ดุล O โดยการเติม H_2O และ ดุล H โดยการเติม H^+

3. ดุลประจุของแต่ละครึ่งปฏิกิริยา โดยการเติมอิเล็กตรอน

4. ทำจำนวนอิเล็กตรอนที่ให้และที่รับในแต่ละครึ่งปฏิกิริยาเท่ากัน

5. รวมสองครึ่งปฏิกิริยาเข้าด้วยกัน

6. เปลี่ยน H^+ ให้เป็น H_2O โดยการเติม OH^- ทั้ง 2 ข้าง

7. กำจัดน้ำที่มีอยู่ในสมการทั้ง 2 ข้าง

เอกสารประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง ปฏิกิริยารีดอกซ์

Q 8 : จงดุลปฏิกิริยาต่อไปนี้โดยใช้ครึ่งปฏิกิริยา

